

Лукашук І.Т.

студент;

Перепелиця А.В.

викладач екологічних дисциплін,

Білгород-Дністровський державний аграрний технікум

РОЗВИТОК ТЕОРІЇ ВЕРНАДСЬКОГО ПРО НООСФЕРУ

Упродовж тривалої еволюції біосфери в ній склалася стійка динамічна рівновага, яка визначалася споживально-відтворювальною функцією, тобто спожиті природні ресурси постійно та своєчасно (в межах одного або декількох вегетаційних періодів) відтворювалися. Це забезпечувало сталість живої речовини в біосфері. З появою людини ця динамічна рівновага постійно порушувалась. Однак доки чисельність населення зростала повільними темпами, в природі за рахунок самовідтворення та наявності ще невичерпаних резервів живої речовини відбувалося відновлення динамічної рівноваги.

З кожним етапом значного зростання чисельності населення все відчутнішими ставали порушення рівноваги в біосфері. Це пояснюється зростанням споживання природних ресурсів, на що вперше вказав у 1798 р. Т. Мальтус. Він стверджував, що чисельність населення нашої планети зростає в геометричній прогресії, а природні ресурси, необхідні для задоволення потреб людства, – в арифметичній. Отже, голод завжди супроводжував і супроводжуватиме людське суспільство через нестачу природних ресурсів для задоволення його споживчих потреб.

У конкурентній боротьбі за подолання голоду виникали війни й хвороби, що були гальмівними факторами зростання чисельності населення. Небували темпи зростання науково-технічного прогресу дали в розпорядження людству над могутню термоядерну зброю, яка здатна знищити не лише людство, а й саму планету Земля.

Надпотужна техногенна діяльність людини істотно змінює біосферу Землі, яка, за визначенням В.І. Вернадського, перетворюється на ноосферу [5, с. 45].

Термін «ноосфера» введений в науку у 1927 р. французькими вченими Е. Леруа та П. Тейаром де Шарденом. Теоретичною основою їх концепції послужили лекції В.І. Вернадського в Сорбонні в 1922-1923 р. [8, с. 23].

Спочатку Вернадський розглядав ноосферу (від грец. *noos* – розум та *sphera*) як особливу «розумову» оболонку Землі, яка розгортається над біосферою, поза нею. Але згодом він дійшов висновку, що ноосфера – це новий етап біосфери, при якому розумова діяльність людини стає тим фактором, який визначає її розвиток [6, с. 29].

Ноосфера – це змінена та змінювана людством біосфера. В ній людина вперше стає величезною геологічною силою, яка в процесі своєї діяльності змінює майже всі компоненти біосфери – літо-, атом- та гідросферу. В останні десятиріччя людина, вирвавшись за межі біосфери за допомогою космічних супутників і ракет, підняла межі біосфери на сотні кілометрів.

Ноосфера – це єдина система, «людство – виробництво – природа», що розвивається на основі сучасних нових соціальних законів в інтересах теперішнього та майбутнього людства [7, с. 38].

В.І. Вернадський визначив кілька загальних умов, які необхідні для створення ноосфери:

- людство має стати єдиним в економічному та інформаційному відношеннях;
- людство повинне прийти до цілковитої рівності рас, народів незалежно від кольору шкіри й інших відмінностей;
- ноосфера не може бути створена до припинення війн між народами [3, с. 27].

У 1986 р. американський еколог Ю. Одум висловив думку, що незважаючи на величезні можливості й здібності людського розуму та здатність керувати природними процесами, ще рано говорити про ноосферу, людина ще не здатна передбачити всі наслідки своїх дій. В першу чергу стає питання, чому біосфера Землі, що складається з великої кількості різноманітних і нескорельованих істот, які не мають розуму, виявляє всі властивості надзвичайної точної, збалансованої та стійкої організації, тоді як людське суспільство не тільки не має позитивних якостей, а й своєю стихійною неорганізованістю та поведінкою загрожує існуванню біосфери і самого себе [4, с. 179].

Слід зазначити, що ноосфера В.І. Вернадського не зовсім відповідає сучасним уявленням про гармонійне співіснування людини та біосфери. Будучи представником своєї епохи, він уявляв собі ноосферу як «технократичний рай» у якому всі природні регуляторні функції біосфери мав би на себе «всесвітній розум» [2, с. 18]. Якщо людство хоче створити систему для повного керування біосферою, то вона має бути складнішою від самої біосфери. За підрахунками вчених, для цього всю поверхню Землі довелося б укрити шаром ідеальних комп'ютерів розміром із бактерію з комірками пам'яті молекулярних розмірів і програмами, складнішими, ніж генетичні програми розвитку мільйонів видів живих істот [1, с. 108].

Список використаних джерел:

1. Білявський Г.О., Фурдуй Р.С., Костіков І.Ю. Основи екології: Підручник – 2-ге вид. – К.: Либідь, 2005. – 408 с.
2. Грицик В., Канарський Ю., Бедрій Я. Екологія довкілля. Охорони праці. Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2011. – 292 с.
3. Дорогунцов С.І., Коценко К.Ф., Хвесик М.А. та ін. Екологія: Підручник / К.: КНЕУ, 2006. – 371 с.
4. Дуднікова І.І., Пушкін С.П. Екологія: Навч. посібник. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2006. – 328 с.
5. Запольський А.К., Салюк А.І. Основи екології: Підручник / За ред. Ситника К.М. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища шк., 2004. – 382 с.
6. Малимон С.С. Основи екології. Підручник. – Вінниця: Нова Книга, 2009. – 240 с.
7. Ониськів М.І., Цапко В.Г., Гончаров Ф.І. Основи аграрної інженерної екології: Навч. посіб. – К.: Основа, 2008. – 240 с.
8. Сафранов Т.А. Екологічні основи природокористування: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, 3-тє видання, стереотипне. – Львів: «Новий Світ-2000», 2006. – 248 с.